

Szerkesztőség és kiadó-hivatal:

Budapest, V. ker. főút 30. sz.

II. emelet, 18. ajtó,

hová az előfizetési pénzek,
kéziratok és fölszólamlások
küldendők.Bérmertetlen levelek el nem
fogadtnak.

Kéziratok vissza nem küldetnek.

SZOMBATI UJSÁG.

ZSIDÓ VALLÁSI, KÖZSÉGI, TÁRSADALMI ÉS KÖZMÜVELŐDÉSI

HETILAP.

Előfizetési díj:

Egy évre . . . . . 6 frt
Fél évre . . . . . 3 „
Negyedévre . . . . . 1 „ 60 kr.
Egyes szám . . . . . 12 „

Hirdetési díj:

Egy kéthasábos petitsor 10 kr
Többszörös hirdetésnél 7 „
Nyilttér sorja . . . . . 20 „
Bélyegdíj . . . . . 30 „
minden beigtatás után.Felelős szerkesztő: **Zsengeri Samu.**

Megjelenik hetenként egyszer.

Társszerkesztő: **Grosz Viktor.**

Tartalom: A lebergi rabbigyülekezet. — A zsidó kérdés. N. E.-től. — Tárca: Eszter. Auspitz Adóftól. — A márczius 17-diki rendelet. Gr. V.-től. — Történelmi adatok. Grosz Vikortól. — Iskola és nevelés: A vallásosság és a vallásoktatás. Klingenberg Jakabtól. — A tanítók és a községek. Sz . . . ótól. — Levelezések. — Különlék — Szerkesztői posta.

Figyelmeztetjük mindazokat, kik lapunkat járatják, de eddig még elő nem fizettek, hogy a legközelebbi napokban czimükre utánvételi lapokat fogunk küldeni az előfizetési pénzek beszedése céljából. Az ily utánvételi lap 16 krba kerül; ez összeget természetesen az illetőknek kell beszámítanunk, minthogy a több izben levelezési lapon történt fölszólítás amugy is már sok költséget okozott nekünk. Reméljük, hogy nem lesz egy sem, a ki e lapot ki nem fogja váltani.

A lebergi rabbigyülekezet.

Lapunk 7. számában csak röviden jeleztük, hogy Lembergben 300 orth. rabbi gyült össze a Gácsországban tervezett rabbiképző-intézet föllállításának meggátálása céljából. Ha a szóban levő gyülekezet munkaprogramja csak ez képezne egyedüli pontját, akkor is tartanunk kellene e mozgalomtól. Mert merőben téves az a föltevés, hogy csakis a vakhitűség képezi e reactionarius törekvéseknek rugóját. Ellenkezőleg; nagyon is igazolt félelem gyötri a gyülekezet tiszteletes tagjait, hogy szent nimbusok csorbát szenvedhetne, ha a kor igényeinek megfelelő rabbiképző-intézet állíttatnék föl Gácsországban. Hisz az ugynevezett szt. János-bogárkák, melyek csak sötétben tündökölnék, nem igen jól érzik magukat akkor, midőn a nap teljes pompájában megjelenik az égen s az ő fényöket elhomályosítja. Igen valószínű, hogy az önfentartás hasonló okaiból szállta meg az orthodox rabbikat is a félelem az általános műveltség fölkelő napjától; hisz eléggé tapasztaltuk azt az utóbbi évtizedekben magyarországi elvtársaiknál is. Az önfentartási ösztön igen gyakran szolgálhat mentségül az ember helytelen cselekedeteire nézve. De vétkes törekvésnek kell azt tekintenünk akkor, midőn az ily tiszteletes férfiak úgy nálunk mint egyebütt a haladó-párt becsületes törekvéseit igyekeznek megakadályozni.

A magyarországi orthodoxpárt seminariumellenes föllépése sikertelen volt; valószínű, hogy a gácsországi orth. vezérek hasonló törekvései is dugába dőlnek. Már magában véve az a körülmény, hogy a magyarországi orthodoxpárt elnöke szintén Lembergbe zárandokolt, hogy e gyűlésen résztvehessen, elég bizto-

*) A mint értesültünk, annyira szt. kötelességének tartotta a szóban levő elnök az e gyűlésben való részvételt, hogy az elutazása előtt való napon nála elhalt nővéreért az előirt gyászt sem tartotta meg.

síték arra nézve, hogy a gyülekezet ellenzéki törekvéseivel kudarcot fog vallani*). Hisz ez az ember csak azt az utat jelölheti ki e gyülekezetnek is, melyen ő maga haladott Magyarországon; ez pedig egyenesen — a rabbiseminarium eszméjének megvalósításához vezet.

A lebergi rabbigyülekezet működéséről ez ideig még legkisebb hir sem hatott nyilvánosságra. De nem is csoda. Mert a hol Rerich Ignác, a „vörös kereszt egylet“ orth. chaszidikus tagja beleártja magát, ott biztosan annyira összezavarja az eszméket, hogy a gyülekezet legtekintélyesebb tagjai sem képesek kideríteni, mi célból hivattak tulajdonképpen egybe. Itthon már eléggé ismeretesek szédelgő üzelmei ama 19. századbeli Paracelsusnak, ki első sorban saját pártját szokta lóvá tenni. Mind a mellett mégis igen veszedelmes e mozgalom, mert okvetetlen vissza fog hatni a magyarországi zsidók amugy is szomorú viszonyaira és a zilált állapotokat még csak ziláltabbá fogja tenni. Nem hiszünk ugyan, hogy e gyülekezet névleges célját, a rabbi-képző tervezet meghiusítását elérje. De hisz e cél amugy is csak névleges; a mozgalom tulajdonképeni célja: a kedélyek fölizgatása és a tudatlan néptömeg fölbujtogatása a haladási kísérlet ellen. Ezt a célpedig ép oly biztosan fogják elérni prémsüveges és kaftanos ellenlábasaik, mint magyarországi elvtársaik. Pedig már az is elég nagy csorbát ejt a zsidóság becsületén, hogy magyar hitsorsosaink egy része a rég mult századok barbárságába vettetett vissza.

S e szomorú sikerben oly veszedelmet látunk, mely nehezen kiküzdött kulturalis vívmányainkat is megsemmisítheti. Mi haszna a képezdének és rabbiképzőnek, ha azok az oly emberek izgatásai következtében, kik a sötétség terjesztését és megörökítését tüzték ki éltök céljául, a nagy tömegnél már eleve rosz hirbe hozatnak! Hogyan töltsék be tanító- és rabbiképzőink nevelői s oktatói hivatásukat, ha a zsidóság nagy tömege az istentelenség és eretnokség fészkeinek tartja azokat.

Képzőintézeteink monumentális épületeinek mindaddig semmi hasznuk, míg a zsidónépet a zsidóság valóban magasztos földadata iránti benső szeretet nem hevíti s ily módon képessé nem válik az ellenzékiek káros behatásának alapos paralizálására! De ki lehelje beléje a szeretet hő leheletét? — —

Részünkről azt hisszük, hogy ez művelt papságunknak volna legszebb s legszentebb földadata! Az

orth. rabbik lázas munkásságot fejtenek ki a szellemi sötétség fentartása és öregbitése érdekében. Elég sajnós, hogy haladóparti papjaink nem fejtenek ki hasonló erőmegfeszítést a műveltség örök világossága, az igazi zsidó hit templomának *נר חמיר* tiszta lángja élesztésében. Az ellenség táborában hevesen küzdenek a szellemi halálért, a mi táborunkban nem tartják érdemesnek lándzsát törni a szellemi életért.

Igen jó névvel bíró férfiak működnek a hazai haladóparti községek papi hivatalaiban, ezek tudományos irodalmi működésök által az egész zsidóságnak becsületére is válnak, mert a zsidó névnek tiszteletet és dicsőséget szereznek. Sajnálattal kell azonban mondanunk, hogy még nem vagyunk azon kedvező helyzetben, hogy dicsőség után törekedjünk. A magyarországi haladópartnak ezidőszerint még csak léteért kell küzdenie. Az éhező egy darabka kenyér után sóvárog; a legdrágább gyöngy-ék pompájának daczára sem képes éhességét lecsillapítani. A magyarországi zsidóságnak szellemi kenyérre van szüksége; a nagytudományu fényüzést könnyen nélkülözhetné. Szóval: vannak derék haladóparti papjaink, vannak kitünő hitszónokaink, de csak kevés igazi lelkipásztoraink, mivel papjaink a néppel csak laza összeköttetésben állanak s ennél fogva nem is hathatnak rája eléggé nemesítőleg. Hasonló apathia éazlelhető a művelt zsidó körökben is.

Ez az oka, hogy a mi küzdelmünk eredménye csak monumentális épületekből áll; az orthodoxpárt pedig a nép szívét bírja, mely hevülni tud ügyeért.

Egyet tanuljunk tehát az orth. párttól, t. i. mozgékonytságot; csak úgy fogjuk elérhetni azt, hogy pompás épületeink a zsidóság valódi üdvére váljanak.

A zsidó kérdés.

Magyarországban zsidó kérdés nem létezik. E pompás gyümölcs nem magyar fán termett, becsempésztek, de talaj és éghajlat nem kedveztek s így rövid, dicstelen, nem élet, hanem tengődés után kipusztult. Egy kis boszuval vegyült gúnymosolylyal fogadták, és hahotával kísérték sirjához. A mi kedves német szomszédunk köszöntött be hozzánk, de megfélekedtünk a régi vendégszeretetről és kitettük a szűrét. Ugy látszik nem lehet el nélkülünk, civilizatori szerepe minduntalan idehossa — keletre, a barbárokhoz, hogy majd zsidókérdésre tanítsa őket, majd a szászokat uszítsa fel ellenük. De nem aratott sikert, nem értünk meg s eszünk ágában sincsen egyhamar az ilyenféle kultúra áldásainak befogadására alkalmasokká válni és német jóltevőink figyelmét kiérdemelni.

Magyarországban zsidó kérdés nem létezik. Ez tulajdonképen bizonyításra nem szorul s ha talán mégis kétség fért hozzá, úgy annak végképen el kelle oszolnia azon szavakra, melyeket a miniszterelnök a képviselőház febr. 18-dikán tartott ülésén a nemzet színe előtt s mint a magyar nép benső meggyőződésének kifejezését Istóczyhoz intézett: „Minthogy azt hiszem, hogy Magyarország nagy és jövőjére nézve fontos diadalt aratott akkor, midőn hosszú harczok évtizedei után törvénykönyveiből kiküszöbölte azon igazságtalanságot, a melynél fogva lakosainak egy része vallása miatt politikai jogainak élvezetéből kizárattott, úgy vélem, hogy hazafiúi kötelességet teljesitek, midőn felszólalok az ellen, hogy bármely oldalról is úgy lássék, mintha ezen hosszú harczok után tett helyes lépést meg nem történtté tenni akarnák.“ A ki még eddigelé nem

tudta, az megtanulhatta Jókai Mór szavaiból, hogy zsidó kérdés nálunk nem létezik. „Azt hiszszük“ úgy mond („Hon“ febr. 19.), „hogy ezen hajsza a magyar parlamentben örökre el van temetve azon fogadtatás által, a melyben ma részesült, s hogy azon képviselő, a ki ismételve hozta e kérdést szőnyegre, többé nem fogja magát arra indíttatni, hogy ezt tegye s azon lesz, hogy különben szép tehetségeit és gáncstalan hazaszeretetét egy más, méltóbb téren érvényesítse. Ne várja senki bármely magyar politikai párttól, hogy egyes fajok és hitfelekezetek számára kivételes törvényeket hozzon; hogy az ország polgárainak egy részét a haza iránti jogától megfoszssa.“

Hasztalan, sőt káros munkát végeznek azok, a kik ezen nem létező kérdés bármely módon való megoldásához hozzá akarnak járulni. Fordítsák erejüket és ha vannak, tehetségeiket másra, nekünk ne adjanak se jó, se rossz tanácsot és ne reméljék, hogy az ő intéseik vagy feddéseik belőlünk majd jobb és hasznosabb polgárokat faragnak. Köszönjük a jóakaratot, de nincs rá szükségünk. Barátaink sokkal többet ártnak ügyünknek, mint ellenségeink. Ezeket kinevetik, amazoknak nem mindig bölcs szavára hallgatnak. Ezeknek dőre, gyerekes csacsogására senki se figyel, amazok koholt hibákat és ránk tukmált gyengéket akarnak mentegetni és ezzel csak megerősítik az előítéleteket. Ha mentségre szorulunk, úgy megtaláljuk azt a történetben és nem kívánunk egyebet, mint hogy azok, a kik barátságukkal akarnak megajándékozni, azt el ne ferdítsék és meg ne másítsák. Nekünk is legjobb hallgatnunk, hiszen úgy is szemünkre lobbantják, ha egyet is szólunk: „pro aris et focis.“ Most se szólunk volna, ha nem kellene ilyen egy jó barátunk ellen védekeznünk.

Matók Béla egy „A zsidó kérdés“ című, 135 lapra terjedő röpiratban foglalkozik velünk. Matók elismeri, hogy a külföldi antisemitikus mozgalmakat minálunk irányadóul venni nem lehet, de nem tagadja, hogy Istóczy felszólalásai jogosultak és érdemének tudja be, hogy a bajt jelezte, csak azon sajnálkozik, hogy a mód és modor megválasztásában nem szerencsés. A mi mentségünkre azon körülményt hozza fel, hogy a mai állapotoknak nem a mostani zsidóság oka, hanem részint a régi rabbik gyűlölsége a rómaiak, később keresztények ellen, részint a régi kormányok indolentiája, mely századokon keresztül nem gondolt a zsidók társadalmi és nevelési ügyeivel. Ezen elhanyagolásnál oly tanok becsempészése engedtetett meg gyermekeik szívébe, melyek úgy az összes zsidóság fejlődésére, mint az államokra, nemcsak társadalmilag, hanem politikailag is károsoknak bizonyultak. Az emancipatio óta lefolyt 14 évtől pedig nem lehetett nagy átalakításokat követelni, minthogy annak előtte sem neveltetésükre, sem intézményeik javítására, vagy azoknak az ország törvényeihez, szokásaihoz való idomítására semmi gond nem fordított, de erre nézve gyökeres intézmények most sem hozhatnak.

Minden bajnak kútforrása a talmud. A hol a zsidó kérdés forog szóban, ott természetesen a talmudot kell első helyen tekintetbe venni, vagy más szóval megtámadni, ki-gunyolni, a sárba lerántani. De a talmudot nem ismerik, nyelvét nem értik, tartalmáról semmi fogalommal nem bírnak, határozott vagy hű képeről szó sem lehet, valami ments isten könyvnek tartják, a melyet maga az ördög irt. De ez nem baj, könyveket azért lehet írni róla. Az istent és a lelket sem látta még senki és mégis mennyit okoskodtak már mindkettőről. De nem is kell talmud, hiszen van Eisenmenger, van Rohling, — ezekhez mindenki hozzáférhet; igaz, hogy torzképét nyujtják a talmudnak, készakarva elferdítik, nem értik és nem akarják érteni, de ez se baj, vannak mások, a kik a hibákat kiigazították és az otromba támadásokat és képtelen gyanúsításokat sikeresen visszautasították, — az igazság barátja nem fog csupán csak Rohlingra hallgatni, hanem Delitzschhez is fog fordulni, a ki Rohlingot megczáfolta. Ha valaki hivatva érzi magát, hogy ily fontos ügyben szót emeljen, nem fog e g y

párt szavára esküdni, hanem az ellenfélt is tekintetbe fogja venni. A „zsidó kérdés“ szerzője nem így cselekedett. Annyit ért ő is a talmudhoz, mint minden ember, a ki semmit sem ért hozzá, de azért ítéletet mond róla és ezen ítélet helyességére építi a kérdés megoldását. Eisenmengert és Rohlingot követi, noha neveiket nem említi, nagyon is hü követőjük és behúnyja szemét, hogy rajtuk kívül mást ne lásson. Hogy a talmudhoz nem ért, azt nem vehetjük zokon, de hogy a talmudról ír, azt már jogunkban volna rosz néven venni. De nem teszszük. A talmud mai napság már nem hozzáférhetlen. A tudomány közvetve arról gondoskodott, hogy az úton-útfélen mutatkozó balítéleteket eloszlassa. A szerző nem érti a misnát, olvassa el Surenhusius, Raber vagy Jost fordítását, nem érti a talmudot, olvassa el egyes részeinek fordítását, Ewald, Pinnez, Samtez, Rabbinowitz és Schwabtól, nem érti a midrást, rendelkezésére áll Wünsche fordítása. A szerzőnek mindezekről nincsen tudomása.

Még csak a könyv elején vagyunk. A szerző kötelességének tartja, hogy olvasóinak a zsidó nép történetét, vagy a mint ő mondja (gyönyörű nyelven és fényes magyarságán), hogy Európának dióhéjba szoritott 1800 éves képét felmutassa a zsidósággal szemben. Ez nem okvetlenül szükséges, hiszen a zsidók történetének kisebb-nagyobb kézikönyvei közkezen forognak, de, hiszen a szerzőnek már sokat megbocsátottunk, — hagyján. Közkezen forognak, de nem a szerző kezén. 36 lapon át a zsidók történetét tárgyalja és minden sornál felmerül azon kérdés, mely forrásból merítette a szerző adatait, kit követ, — a kérdésre hiába keresünk feleletet, Cantu nevét említi egyikét helyen, az 59. lapon azt árulja el, hogy az utolsó pillanatban Dr. Kohut könyve jutott kezéhez, de hogy az utolsó pillanat előtt hol kutatott, mely levéltárban fürkészett, azt most sem mondhatjuk meg.

Nem bocsátkozunk czáfolgatásokba. Minden sor magamagát czáfolja meg. Sokkal komolyabb a dolog, mintsem a szerző nevetséges bölcseségével mulattassuk az olvasót. Akárhová nyulunk, a könyv képtelenségektől hemzseg. P. „Minden vallásnak, mely a többi közül kimagaslott, volt és van egy szent régi hagyományos vallási könyve. Ámde ezen könyvek közül egyetlen egy sem pótolthatik később

egy másik még szentebb könyvvel . . . csupán a Mózes öt könyve után irtak talmudot, commentárt, codexet, mert attól félték a Ráb-ok, hogy a Pentateuch már az egész világé leszen, nekik pedig külön könyv kell, a mely ne legyen másé“ (51. l. kör.) A rabbik főczélja „a zsidó nép elvezetése, fanatikussá tétele és a rabbinátusi hatalom megszilárdítása volt, hogy a vallás czíme alatt az utódok fenlétele mellett saját énjöket is biztosítsák.“ Vajjon biztosan tudta-e a szerző, hogy könyvét csak olyanok fogják olvasni, a kik a zsidók történetét és a talmudot úgy ismerik, mint ő? „A rabbinusok félelme az isten félelme“ (56. l.). Ki ismeri föl ezen botrányos képtelenségben azt az ismeretes mondatot: „tisztelt tanítódat úgy mint istenedet“? Ha csak egy kis példánytárt látott volna, meggyőződhetett volna arról, hogy a rágalmozott rabbik a jellemtisztaság mintaképei mindmegannyian, hogy még a légszegényebbek is közöttük, és a legtöbben arcuk verejtékében keresték kenyerüket, — mindig azon voltak, hogy függetlenségüket megóvják és csak azt tanítsák, a miről teljesen át vannak hatva. Ha olvasta volna Delitzschnek „Handwerkerleben zur Zeit Jesu“ czimű könyvecskéjét, megtudta volna, hogy sokan közülök kezük munkája után éltek, nem pedig egyházkerületük jövedelme után, a mint ő gondolja. Ha nemcsak Eisenmengerből ismerné a talmudot, talán találkozott volna a rabbik azon nyilatkozatával is, hogy a tanításért fizetést elfogadni tilos. A szentírás ezen versében: „ime törvényekre és parancsolatokra tanítottalak, a mint megparancsolta nékem az én uram istenem“ azon magyarázatot fűzik, hogy úgy taníts, a mint isten tanította Izraelt, azaz ne fogadj el fizetést. — Mendelssohn neve nem fordul elő a szerző könyvében. Mi büszkén utalunk a következő helyre (Jerusalem oder über religiöse Macht und Judentum, Berlin 1783. 63. l. köv). „Fizetni, megjutalmazni ezen felséges foglalkozásért (t. i. a tanításért) olyanuyira nem fér össze azon életmóddal, melyet ezen foglalkozás követel, olyannyira meg nem egyezik vele, hogy úgy látszik, hogy a legkisebb kapzsiság is lealacsonyítja ezen rendet. A gazdagság utáni vágy, a melyet minden embernél igazolunk, a tanítónál fősvénységnek tetszik és azzá fajul, mert annyira ellenkezik azon hivatással, a melyre szenteli magát.

TÁRCZA.

E s z t e r. *)

Motto :

.....
 Egy hon nemtője lenni,
 Mi szép egy gondolat!
 Oh hölgy, ki ezt betöltéd,
 Mi szép vagy és mi nagy!
 Rendeltetés az égből.
 A földön áldva vagy!
 Garay.

Fénykörben álló trónusán Áhászér ül,
 S alattvalóit fogadja vendégekül;
 Média s Perzsia nagyja- és apraját:
 Grófok, herczegek s minden rang-fokozatát.

Diszkertben, illat- s lombgazdag fák árnyában,
 Aranyhímzésű szőfák és támlányokban
 Ül a vendégsereg, szolgálótól környezve,
 Fesztelen jó kedvvel a királyt éltetve.

Bőségben foly már hét nap óta a nektár.
 S boldogság sugárik minden arczról már;
 Hja! a bor tréfás, beszédes majd szeszélyes.
 Az ember szívéből nem egy titkot kiles. —

Magasztalják a nőket, Kelet rózsáit,
 Legszebbje kinek-kinek honában virit!

*) Szerző, ki Nagyváradon igen jó hirben álló tan-ésnevelőintézet tulajdonosa és igazgatója, e verset növendékei számára külön füzetben adta ki. Látszik, hogy gondolkodó paedagóg, mert mi sem alkalmasabb az ily események beemlézésére az epikai versformánál, különösen, ha oly könnyű és folyékony nyelven adatnak elő, mint szerző jelen dolgozatában. Szerk.

A vitázókat a király meczáfolja:
 „Vasti nőmnek nincs birodalmamban párja!“

A királynőért hét főszemélyt küld legott,
 Fűszerezné bájjával a mulatságot;
 Fejedelmi fényben, ragyogón, ékesen,
 Jelenne meg a főuri társas körben. —

Méltóságában sértve, a királyné kifakad,
 S megvetéssel méregeti a szolgálakat;
 Szemei szikráznak, ajkai reszketnek
 És ily feleletet ad a követségnek:

„Uratok Bachussal kötött szövetséget,
 S jelent, multat, mindent, de mindent elfeled;
 Elfelejté alacsony sorsát, mint lovász, —
 A trónbitorló, gögös, élv- és kéjvadász.“

„Versenyársit atyám általa győzte le, *)
 Midőn ménjét megtanítá nyerítésre; . . .
 S jutalmul engem adott hozzá, leányát,
 Ah! a nagyok frigyét csak érdek lengi át . . .“

„S e döllyfős most azt meri kívánni tőlem,
 Hogy magam borozók kedvének kitegyem? —
 Menjetekek és mondjátok meg uratoknak:
 Vasti királyné, nem bábja az udvarnak!“ —

Vulkánként a király bős haragra gyulad,
 Habzik, forr s szive egy nagy boszúgondolat;
 Böles jogtudósait tanácsul felhívja:
 „Mit érdemel a felség ily gyalázója?“

„Mit? — Szemet szemért megvetést megvetéssel,
 — Mond az egyik hígadt jogi bölcsességgel; —
 A példa gyujt és utánozókra találhat, —
 S lesz szóváltás, perlekedés és — gyalázat.“

*) Dárius hystapses.

A kik megakarják becsülni a szerző vallásos érületét, azokat a 41. lapra figyelmeztetjük, a hol a kereszténység megalapítójáról szól. Ezen előzmények után, úgy hiszszük, nem szükséges a szerző javaslatait méltatni (121. l. köv.), a melyek közé a talmudtanítás eltiltása, az étkezési törvények eltörlése, egy országos főpap és consistorium kinevezése, a házassági törvényeknek módosítása és egyéb hasonlókat tartoznak. Hogy a szerző a zsidók magyarosodásáról nincs megelégedve, az természetes, — talán azt akarja, hogy odaküldjük gyermekeinket magyar szóra, a hol ő tanult, meg oly szépen magyarul írni.

Nem kételkedünk tiszta szándékában és jóakarátában, de kérjük egyszersmind, hogy ne ártsa magát olyanba, a mihez nem ért. Mert azt mondják: adtál uram erőt, de nem volt benne köszönet. Könyvének első lapján Carey nevét láttuk, talán nem lesz szükségtelen a nemzetgazdász következő szavaira emlékeztetni: „A törvény egysége“, (Stölpel német fordítása 321. l.) „az önmegbecsülés azon mértékben nő, a melyben az emberek szigorú egyenlőségben találkozhatnak egymással.“

N. E.

Történelmi adatok.

(Folytatás)

Az aranybulla, mely II. Endre alatt 1222-ben hozott, 24-ik pontja így hangzik: „Pénzverő, kamaraispányok, sótisztak, vámosok országunk nemesei legyenek: izmaeliták és zsidók ne lehessenek.

IV. Béla, ki atyja alatt történt visszaéléseket minden áron megszüntetni akarta. mégis kényszerítve látta magát, az aranybulla ellenében e 25-ik pontot mellőzni, mert már 1239-ben engedelmet kért a pápától, hogy országos jövedelmeit zsidóknak adhassa bérbe, mit Gergely pápa az 1239. évi decz. 10-dikén adott válaszában meg is engedett és ezeket írta: „Mivel e világnak egyéb fejedelmi közt a te személyedet különösen szeretjük; azért ha miben hasznodra kedveskedhetünk, örömet kedveskedünk. Innen van, hogy mivel nekünk könyörögtél, hogy, valamint a nagy nevezetű portugaliai királynak megengedtük, hogy jövedelmeit zsidóknak, vagy pogányoknak kiadhatná . . .

úgy felségednek ugyanazt engednénk meg . . . kérésedre hajolván . . . megengedjük.“

IV. Béla azzal az indokolással, hogy „az országban létező minden állapotú emberek érezzék kegyelmünket s jószágunkat“, 1251-ben adta ki a zsidóknak kiváltságlevelet*), mely a következőket tartalmazza:

„A zsidók személye vagy javaik ellen indított perekben keresztény egyedül soha, hanem csak egy más zsidóval lehessen tanú, kivéve, midőn az ügy oly világos, hogy a tanuskodásra s bebizonyításra semmi szükség. Ha keresztény zsidót arról vádol, hogy a kölcsönért neki adott zálogot eltagadja, vagy a zálogért nagyobb váltásigot követel, mint a mennyit kölcsönzött, vagy azt állítja, hogy a zálogba adott jószág tőle ellopott vagy elégett: a zsidó igazolására elég, ha esküvel bizonyítja a vád alaptalanságát. A zsidók egymás közti viszályaiban a városbíró nem ítélhet; e jogot a király magának vagy kancellárának tartotta fenn. A keresztény, ki valamely zsidót megsebesít, a törvényes birságon felül, mely a közkincstárt illeti, a sértettnek tizenkét ezüst girát s gyógyítási költségeit köteles megfizetni; ha csak megveri, de meg nem vérzi, szokás szerint négy gira birságot fizet; a ki pedig zsidót megöl, méltóképp lakoljon s minden ingó s ingatlan javai foglaltassanak le a király részére. A zsidók megfizetvén a törvényes vámot, minden háborgatás nélkül járhasanak kelhessenek áruikkal, vámul pedig csak annyit fizessenek, mint más polgárai azon városnak, melyben tartózkodnak. Midőn a zsidók halottaikat szokásuk szerint egy helyről másra szállítják, tilos tőlük vámot kizsarolni; a vámos, a ki azt teszi, mint a halott megrablója bünhesztessék. A ki a zsidók iskoláit, zsinagógáit háborgatja, másfél girát köteles fizetni azok birájának.“

„A birságban elmarasztalt zsidó saját birájának csak tizenkét denárt — az idézetre meg nem jelenő négyet, harmadizben huszonhat denárt fizessen. A zsidó, ki más zsidót sebesít meg, birájának másfél girát fizet büntetésül. Ha valamely zsidó az ország nagyjának kötelezvényére vagy jószágára ad kölcsön s ezt bebizonyítani is képes, a jószág kezén maradjon, míg azt valamely keresztény a zálogpén-

*) Belae IV. Regis iura iudeorum 1251. Endlichernél: 471.

„Nem egyedül a királyt, minket is sérte
A gógös királyné sujtó felelete;
Hölgyeinkkel tudatni kell mindenhol,
Hogy házában egyedül a férj parancsol.“

„Vasti méltósága ruháztassék másra,
Engedelmesebb, jobb és hivebb társára;
Hölgyeink, ha e rendeletet meghallják,
Férjeiket becsülni s méltatni fogják.“

De alig hajtattott végre ez ítélet,
A király szíve mélabús, s komor lett;
Eltűnt nyugalma, gyötri a kínos magány,
Dul, ful, bősül, mint párját vesztett oroszlán.

Maga köré gyűjti az ország szépeit,
Ezekkel enyhíti hő érzeményeit;
Magas figyelmét csak egy vonja magára,
E s z t e r, kit méltónak talál bizalmára.

Szerény, mint ibolya, lesütött szemekkel,
Némán küzd hit, szemérem és önkénnyel;
Nem szól ő nemzete- s születése felől,
Miként utasítva lett nevelőjétől.

Mardechái, e bájvirág hú ápolója,
A tornyosuló vészth oh! már régen látja;
Néma tőrésre oktatja szép kegyeltjét
Míg isten a borut nem oszlatandja szét.

E végzetes idő nem sokáig késett,
Hogy vész fenyegeté az egész nemzetet;
Hámán, a király hatalmas tanácsosa,
Izrael népének üldöző balsorsa.

Ádáz szemmel kíséri legkisebb nyomát,
Fáj, hogy e nép földig nem hajtja meg magát;

„E nyakas népet kiirtom gyökerestől,
Hogy örökre tűnjék el a föld színéről!“

Mint a prédát leső alatomos kigyó,
Ugy gyűjti mérgét a gögtelt emberfaló;
Cselszövésben fárad, megmozgat minden fát,
Latba veti eszét, vagyónát s hatalmát.

„A király szeszélyes, ezt fel kell használnom,
Csak egy alkalmas perc — s sikerül ármányom;
Szereti a pompát, a fényt s ehhez pénz kell,
Kilátásba helyezem; reszkess Izrael!“ . . .

* * *

„Él országodban, királyom, egy különöz nép,
Mely minden nemzettel mint ellenzék fellép;
Szent ünnepünk napja hétköznap nékie,
Asztalod falatja utálat előtte.“

„Törvényei eltérők a mieinktől,
Irtózza tartózkodik szövetségünktől;
Magáért él, országod csak kincsaknája,
Nem méltó, hogy a szép nap süssön reája!“

„Add át, oh jó királyom! e népet nekem,
Mély boszumat vele hadd éreztessem;
Kincstáraidat arany- s ezüsttel töltöm meg,
És véget vetek egy országos fekélynek!“

Ily nagy vád nem maradhatott hatás nélkül,
Hámán látja s szíve káröröme hevül;
Az ingatag király gyűrűjét nyújtja át,
S kezére bizza az egész nemzet sorsát.

A király futári száguldoznak nagyban,
Tudatni az egész nagy birodalomban,

zen ki nem váltja; de a zsidó, ki ily jószágot tart, semmi hatóságot nem gyakorolhat az ott lakó keresztények felett. Az egy évnél tovább tartott zálogot, ha a kölcsönzött pénz értékben meg nem haladja, a zsidó előleges jelentés után a maga birájánál eladhatja. — Ha a zálogidő eltelvén, a zálogadó a maga jogát óvással fel nem éleszti, a zálogért a zsidó többé kérdőre nem vonathatik. A zsidót a maga ünnepeken nem szabad kényszeríteni a zálogbér felvételére. A ki erőszakosan veszi el zálogát a zsidótól, úgy bűnhődjék, mint a királyi kamara megsértője. Azon városbíró, ki e kiváltságok ellen vét, hivatalát veszítse.“*)

Gr. V.

ISKOLA ÉS NEVELÉS.

A vallásosság és a vallásoktatás.

A szent ügy érdekében jónak találtam e becses lapok megindulása alkalmával ifjúságunk vallásos neveléséről csak futólagosan néhány szóval megemlékezni, azt állítván, hogy a zsidóiskola e részben megteszi kötelességét és ha ifjúságunk mindamellett meg nem felel ezen intencióknak, úgy az oka a szülői ház eziránti közönyösségében keresendő. Állításom természetesen nem különös esetekre, illetve egyes községekre vonatkozott, hanem általános jelleggel bírt. Schlesinger Lipót, ipolysági ig. tanító ur, ki igénytelen soraimra reflektál, ellenkező nézetben van. Ő ugyanis „az alapjában megrendített vallás hanyatlásának okait“ egész általánossággal először a tanító tudatlanságában és másodsor a tanító vallástalanságában véli feltalálhatni. Ez aztán oly vád, melynél fogva ha igaznak bizonyulna, a zsidóiskolákat be kellene szüntetni. De szerencsénkre, S. urnak nincs igaza. Szélesebb körű ismeretségnél fogva és alapos információk után tudom, hogy általánosságban itélve lelkiismeretesebb tanító a zsidó tanítónál nincsen. A zsidó tanító e szerint hivatásbeli kötelességének tartja mindazon ismereteket elsajátítani, melyekre választott pályáján szüksége van. Ha a héber tudó-

mányban annyira nem viszi, hogy a héber nyelvben teljesen jártas lenne, úgy annak sem ő, sem a tanítóképezde az oka. Mert mielőtt a képezdebe lép, közönségesen a középiskolát látogatja, hol mindenféle hasznos ismereteket tanul, csak hébert nem. És miért nem tanulja? Mert nincs, a ki a hébert tanítaná; hiányzik az intézmény, hol a leendő tanító ez irányban való oktatásáról gondoskodnának, sőt ott elfelejti még azt is, a mi mint szellemi útravalót a népiskolából magával hozott. És hiányozván a szükséges előismeret, természetes dolog, hogy a képezde, melynek még egyéb tenni valója is van, a három évi időközben nem végezhet annyit, hogy a kilépő tanítót mint tökéletes hebraistát bocsáthatná el. Hol van itt tehát a hiba? Az könnyű kitálatni. Mert ez nem más, mint a közönyösség, mely eziránt nálunk napról-napra növekszik. A tanító azonban mindamelllett tud annyit a héberből és történelmi tárgyakból, hogy az iskolában elég sikeresen működhessék. Ha néhány vaskalapos még a midras nagy tárházának ismeretét is kívánja, úgy a mondottaknál fogva maguknak tulajdonítsák a mulasztást.

A második pontra nézve S. ur azt mondja, hogy: „vannak ugyanis köztünk oly tanítók — és ezeknek száma az előbbieket jóval fölülmulja, — kik képzettségük és szakismeretüknél fogva kötelességüknek megfelelnének s a zsidó szellemet a vallás alapján fejleszteni képesek volnának. De ezeknek sokkal csekélyebb az egész dolog, sem hogy ezzel bibelődjenek. Különös érdemnek tartják a világ előtt a bölcsész szerepét játszani. Egyik naturalista, másik sophista, harmadik atheista.“

S. urnak ezen vádja, biz azt magam is elismerem, sok tanítóra ráillik; mert mi tagadás benne, ez korunknak egyik jellemző vonása.

Topinard, a híres francia anthropologus, „a vallásosságot oly képességnek mondja, melynél fogva olyas valamiben hiszünk, a mi az emberi tudáson és megismerésen kívül esik.“ Miből azt következteti, „hogy a legcivilizáltabb emberek között is van számos egyén, a kikben nincsen meg sem az a hit, sem az a belső impulsus, melynél fogva a sejtett ismeretlent egyenesítse és imádása tárgyává tegye, s így beérik azzal, hogy olyasmivel nem törődnek,

*) 1 gira = 4 arany = 160 denár.

Hogy Izráel népe el van kárhoztatva:
Kifosztás-, kinzás-, gyilkolás- s mérsárlásra.

Mint sujtó villám verőfényes nap közben,
Úgy terjed e rémhir nagyobb-nagyobb mérvben.
Nincs egy barát, ki szót emelne mellette,
Csak öntudata vigasztalja és — hite.

Már látni agg szülőket gyermekeikkel
Kétségbe esve, éghez emelt kezekkel;
Zuzott szivekkel, éhen, szomjan, epedve,
Forro könyük közt védséget könyörögve.

Gyászruha fődí agg és fiatal testét,
Epesztő bánat gyöttri minden nő szívét,
Még a csecsemők is így siránkoznak fel:
„Oh, irgalmas isten, ne hagyj bennünket el!“

Ennyi fohász s bűnbánó szív sóhaján,
Meggönyörül az ur elhagyott árváján;
Közel van, volt s lesz ő mindenkor azokhoz,
Kik tiszta szívvel borulnak zsámolyához. —

A segélyt mindig előre bocsátja ő,
A bölcs, a jövőbe látó nagy teremtó;
A gyötörtető kint megsokalta vala:
S Eszter lón népe nemtője, védangyala.

Ki, alig hogy megtudá nemzete sorsát,
Istenhez küldé nemes szive fohását:
„Hallgass meg istenem, őseim istene!
Légy a szükségben néped védelmezője!“

„Adj erőt, adj szót szolgálódnak e perezhben,
Fegyvert, oh atyám! a gázság ellenében;
Vétünk, ha volt, szenvedtünk már elegendőt,
Meggönyödte e nép a multat s jövendő!“

Deli természetéhez pompásan ruházva
S a király lábaihoz térdre borulva
Szól: „Esedezni jöttem hitfeleimért,
És kegyelmet kérni szegény nemzetemért.“

„Nem elégszik rabszolgasággal a kaján,
Keserü boszuja végkiirtást kíván;
Oh királyom, kérlek, tekints az egekre,
Könyörgő szolgálódra és nemzetére!“

„Nem törődik, a gaz, a király kárával,
Sem egy száműzött nép keserü jajjával;
Neki hatalom s a nép akarata kell,
Hogy királyom trónusára hatoljon fel.“ —

Elbámul amaz viruló rózsza arcán,
S megindul forró könyüin, mély bánatán;
„Ki az — kérdé — ki e merényt elkövette?
Esküszöm, meglakol, bűnhődik érette!“

„Ime itt van, Hámán, az első tanácsos,
Koronád után vágyó, az alatomos;“
S nem néz tanácsosra sem kihallgatásra
A király, int. és — felhúzzák a bitóra.

S szabadság lón Izráelben mindenfelül,
A tágas birodalom határin belül;
S Eszter dicsőségét máig magasztalja,
Minden évnek Ádár havi farsangnapja!

* * *

Azóta kétezerkét száz év leáradt,
És Hámán faja még mindig fel-feltámad;
De egynek sincs ősenél több szerencséje,
„Nem szunnyad s nem alszik Izrael istene!“

Auspitz Adolf.

a mit nem képesek megérteni; nincs meg bennök se a félelem, se a csodálat, se a megismerés, a vallásos koncepciók e három főkéllékének egyike sem (L. Topinard Anthropol. 194. 1.) Ez idézettel legjobban jeleztem korunk felvilágosított embereinek vallásbeli nézetét. Ide számítják aztán magukat sokan a mieink közül is. De azért ne higgye ám a t. olvasó, hogy főlebbvalóink ezen megütköznek, mert nem a tanítónak vallásbeli meggyőződését és vallásos életét veszik tekintetbe, hanem, hogy mennyivel több heti szakaszt és héber nyelvtant birt egy év alatt földolgozni. Főlebbvalóink nem a vallásosság fejlesztését, hanem a megemészthetetlen nagy anyaghalmaznak a gyermekek fejébe való beszorítását kívánják, mert szerintök ez és nem más a vallásoktatásnak célja. Az ily magatartás folytán mi természetesebb, minthogy főlebbvalóink a tanítóknak szabad gondolkodásának nemcsak hogy gátat nem vetnek, hanem még gyámolítják is.

Bocsánat e leplezetlen, őszinte vallomásért. Távol van tőlem azon nemtelen gondolat, mintha én ama hirhedt handabandának fegyvert óhajtanék szolgáltatni saját hitfeleim ellen. De midőn a baj okát kutatjuk, ott kell azt keresnünk, a hol van, és ha a sebhelyet gyógyítani akarjuk, meg kell mondani, hogy hol fáj. Midőn a szent ügynek szolgálatot akarunk tenni, mindenek előtt kell, hogy igazságosak legyünk. Ha vétkes a tanító, ám sujsuk mulasztásáért, de ne általánosságban és nem az egyetemességre vonatkoztatva; mert ha statisztikai adatokkal élhetnénk, bizonyosan be lehetne bizonyítani, hogy a zsidó tanítók tulnyomó többsége magasztos feladatának derekasan megfelel.

Klingenberg Jakab.

A tanítók és a községek.

(Folyt.)

A legtöbb község ama törekvésének, hogy a népiskolai törvény egyes szakaszait kijátszák, második okát nevezett törvény azon szakaszában látom mely megszabja, hogy „a tanórák száma a tanulókra nézve hetenként: a mindennapi iskolákban legalább 20, legfőlebb 25, beleértve a hittant és erkölcsant“ (1868, XXXVIII). De nem a

törvény ellen van kifogásom. Ez kétségtelenül hivatva van, a szegény gyermeket a szellem- és lélekölő tulterheltetéstől megszabadítani és épen azért egy nagy paedagogiai belátással nem tanítók, hanem a tanulókra nézve szabja meg a heti órák maximumát. Csakhogy a baj abban leledzik, hogy a törvény a felekezeteknek iskoláik vezetésére döntő befolyást engedett és hogy ez csakugyan baj, azt leginkább a zsidóiskola tanusítja. Mert ha az iskola confessionalis, ha a gyermekek kiképzetése a hitközség tiszte és terhe marad, mi természetesebb, mint hogy a hitközség a nagy áldozatok fejében legalább felekezeti érdekeit akarja előmozdítani s így iskoláját első sorban zsidó-, és csak másodrendben fogja népiskolává alakítani. Azonban egy kiválólag zsidó iskola igényeinek heti 20—25 óra nem felelhet meg. Héber írás s olvasás, héber nyelvtan, bibliai történet, bibliai fordítás és magyarázat azon nélkülözhetlen tantárgyak, melyek egy zsidóiskolában — mint olyanban — okvetetlenül előadandók. Ha most vesszük, hogy ennyi tárgyra napi két óra szükséges, honnét vegye tehát a tanító az időt, hogy a törvény által előírt 8—9 tanórákat is sikeresen tanítsa. Könnyen sejthetjük az ilyen vizsás helyzet folyamán. Folytonos per-patvar a hitközség és tanítók között egyrészt, — mert hiszen az ugynevezett „Schulkommission“ minden egyes tagja legalább is született szaktudós; — másrészt a tanfelügyelőkkel, ha ugyan ezek is mutatkoznak néha-néha — és ezen épületes állapot mellett veszít az iskola, veszít a közművelődés.

Ezen baj gyökeres orvoslására, szerintem, csak egy mód vezethető és ez a községi közös iskolák pártolása. A törvény világosan megszabja, hogy a közös iskolai órákon kívül a vallásoktatás is, melyről az illető felekezetek tartoznak gondoskodni, nyilvánosan tartandó. (1868.) Miután így a vallástanításra legfőlebb csak heti 5 óra maradna, a szülők maguk látnák be, hogy a vallástanítás eredménye nem a vallás-tárgyak sokaságában rejlik és bizonyos vagyok benne, hogy nemsokára egy praktikusabb és inkább célhozvezető irány fejlődne, melynek jel-szava: non multa, sed multum, — nem sokfélé, de sokat.

Fájdalom azonban a bajnak ilyen való orvoslásáról most alig lehet szó. Korunk mondva-csinált szabadelvűsége a közös iskolai intézményt nagyon egyoldaluan itéli

A márczius 17-diki rendelet.

(Francziából Gr. V.)

Elsass egyik falujában élt 1807-ben Blum Mardochai, Rebekka felesége és Dávid fiával. Azon időben minden család feje kereskedéssel, a fiu talmudtanulással, az anya pedig a háztartással foglalkozott. Blum Mardochai nem volt valami gazdag ember, de tevékenysége és ügyessége folytán mindég tisztességes kamatot tudott ütni tőkéjéből, azon bizalom és hitel segítségével pedig, a melyben részesült, a legnehezebb vállalatait is haszonnal tudta végrehajtani. Valamint ő is mindennel kereskedett, ingatlanokat vett és eladott, ilyenkor azután volt rá gondja, hogy egy kis haszon is maradjon. Üzleteiben becsületes és lelkiismeretes volt, azonfölül jótékony is, tehát általános tiszteletben részesült, már t. i. annyiban, a mennyiben akkor zsidóval szemben erről szó lehetett. Elsassban a nép előítéletből, mely sokkal inkább elgyökeresedett, hogy abból egy kivételt is tett volna, minden zsidót uzsorásnak tartott.

A húsz éves Blum Dávid derék, szép, nyugodt jellemű fiatal ember volt, kinek hideg és félnék külseje életrevaló nemes érzeteket rejtett; nem egyedül a rabbinusok könyvének tanulmányozására szorított, hanem német és francia nyelven irt és beszélt, volt némi történelmi ismerete is, mit azon könyvekből merített, a melyeket árverésen az emigransoktól olcsó áron összevásárolt. Őt a helység tudósának tekintették, az eladó leányok irigykedtek is

jegyeseire Sárára, a szép éjfélshinaj, tüzes szemű zsidó lányra.

A Blum-család békében és boldogságban élt, várva a fiatal jegyesek egybekelési napját, midőn Napoleon egy rendelete romba döntötte boldogságukat, mely oly szilárdnak látszott. A rendelet, mely a vallástürelem, igazság és emberi jogok megtámadását eredményezte, azt rendelte: hogy 1808. évi márczius 17-étől fogva minden francia zsidó hadiszolgálatra köteleztetik, helyettest senki sem állithat, — azonkívül a drakoi rendszabályok közt még az is ki lett mondva, hogy a más vallásu francia polgártól a zsidó javára kiállított kötelezvény vagy váltó jogérvényesnek csak akkor tekintetik, ha a tulajdonos betudja bizonyítani, hogy a váltó- vagy kötelezvénybeli összeg teljes értékét átszolgáltatta. Gondolható, hogy ezen rendszabályok különösen Elsassban kinos, megdöbbentő hatása volt a zsidókra nézve, miután a pénzforgalom és kereskedés kizárólag ezeknek kezei közt volt. De ezen rendelet senkit sem sujtott oly keményen, mint a Blum-családot. Dávid számára már ütött a besorozás órája, kényszerítve volt szüleit elhagyni s már utra is kelt; arcza még égett azon forró könyektől, mit kétségbeesett anyja a bucsucsóknál reája hullatott, midőn mátkájának atyja zavarodottan, hidegen tudtára adta, hogy Sárája nem várhat egy katona bizonytalan visszaérkezéseig és más férjet fog keresni számára. A szegény Dávid ezredéhez ért és megkezdődött katonai kiképzése.

(Folyt. köv.)

meg. Még olyan férfi is, a ki mindig a szabadelvűség hírében állott, Haynald bibornok-érsek, még ő is, a mostan tárgyalásban levő középiskolai törvényjavaslathoz, a katólikus klerus nevében beadott különvéleményében, határozottan elítéli a közös iskolákat és ezzel azon új mozgalom élére állott, mely a korunkban elharapódzott erkölcsatlenség javítása céljából, az összes népnevelést sőt tudományt confessionalis irányba akarja terelni. Vajha meggondolnák ezen mozgalom vezetői, hogy ezen particularismus által az állítólagos immoralitást alig fogják megfékezni, de bizonyára megteremt egy másik szörnyet, melynek neve: **illiberalismus**.

Midőn így a kifejtettem két okot elsoroltam volna; áttérek a viszony másik tagjára: a **tanítókra**. Hivatottabb és szakavatott egyének többszörönként ecsetelték már a vidéki (a kisebb helységbelieket értem) tanítók sorsüldözte helyzetét, mintegy martyrokká tevén őket, kik a hitközségek szolgálatában valóságos kinhalált szenvednek. Bizonyára nem egy érző szív zendül meg ilyenek olvastára. De ezuttal nem ezen képet akarom festeni, hanem inkább azon okot szándékozom kiemelni, mely őket azon helyzetbe hozta. Nem akarok a községek védelmére kelni, hiszen én is tudok esetet, a midőn egy-egy tanító valamelyik faragatlan ember — s ilyen mindenütt s minden felekezetenél van — brutalitásának áldozatul esett. Talán van olyan község is, melyben, ha a községi tagok fejében a vészterhelt felhők összetornyosulnak, rendszeren a tanító azon villanyvezeték, melybe az egyes villámok belecsapnak.

De ily egyes esetekből nem szabad generalizálnunk. A vidéki tanítók szomorú helyzetének kétségtelen oka, a tanítók csekély intellegenciája. A zsidónál különösen mindig ki volt fejlődve a tudomány s műveltség iránti tisztelet és meggyőződésből mondom, hogy az igazán művelt tanítók a vidéken is a legnagyobb tisztelet és tekintélynek örvendenek. De az ilyenek száma, ha nem is épen gyér, de nem is épen gyakori és így a tanítóságnak leginkább azon képviselői hiányzanak, kik hivatva volnának ezen állás, és pályának tekintélyt szerezni; kik hivatva volnának, hogy a provinciális társadalomban illő helyet és rangot foglaljanak el.

(Vége köv.)

LEVELEZÉSEK.

Nagyvárad, 1882. február 21.

Tisztelt szerkesztő ur!

Néhány hónappal ezelőtt új rabbit requirált a helybeli orth. hitközség Szeredről, Fuchs ur személyében. Az itteni status-quo község máris azt hitte, hogy a kolozsváriak sorsában fog részesülni, hogy t. i. az új orth. pap az ugynevezett „geonim“-mokkal egyetemben reája is ki fogja mondani az „iszur“-t; ez azonban meg nem történt, mert a status-quo község ez egyszer túl járt az orthodoxok eszén. E község ugyanis bizonyos Kunstädter nevű rabbit hitt meg N. Abonyból papnak s minthogy ez közeli rokona a pozsonyi geonim-dynastiának, nem merték az orth. autonomisták **cheremmel** illetni. Hisz tudvalevő dolog, hogy a Reich vezetése alatt álló orth. zsidók valamint mesterök kétféle mértékkel mérnek, jóllehet a biblia azt tiltja — de az ő codexök megengedi nekik

Erre nézve néhány példával is szolgálhatunk. Ipoly-ságon egy Müller nevű hyper-orth. rabbi működött; az ottani status-quo község azonban egy Grosz nevű fiatal embert választott rabbinak. A geonimok azonban nemcsak hogy iszurt nem bocsátottak ki ellene, de még meg sem moczczantak és az orth. község annyira elhanyagolta hyper-orth. papját, hogy a szó szoros értelmében éheznie kellett. S miért? Mivel Grosz rokonságban áll a pozsonyi szent férfakkal. Egészen ellenkezően jártak el Kolozsvárott, a

hol éppen az e dynastiától protegált rabbi érdekében teték **cherembe** a status-quo községet.

Ne higye azonban senki, hogy a magyar orthodox zsidók valami szilárd elveknek hódolnak. Legjobban bizonyít ez ellen azon tény, hogy a paksi rabbinak három veje közül az egyik a chaszid. orth. halasi rabbi, a második a zentai status-quo község rabbija, a harmadik pedig a bajai congr. község papja*). Már hogyan vonják e három férfit egy kalap alá, azt csak orthodoxaink magyarázhatnák meg, — de még ennél is föltünőbb az, hogy a hyperorth. halasi rabbi veje működik rabbi minőségben congr. községben.

Nem lehet legkevésbé sem csodálkozni e dolgokon. ha tekintetbe veszik, hogy a mű rendszeren mesterére vall. A magy. orth. zsidók mestere pedig senki más, mint a loyális szt. Ignátius s e tényből könnyen megmagyarázhatók azon abnormis állapotok is, melyek az orth. zsidók kebelében léteznek.

Is Jehudi.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Felhívás Lederer Ábrahám tanítóképző-tanár tanítványaihoz, barátjaihoz és tisztelőihez.** Rövid idő mulva 25 éve lesz, hogy Lederer Ábrahám, a kiváló tanférfiú és paedagogiai író hazánkban működik

Negyedszázados sikerdús működése: a magyar tanügynek, a nemzeti kulturának és így az emberiség fejlődésének volt szentelve.

Mily kiváló eredménnyel haladott Lederer Ábrahám eddig a tanítói pályán, arra csak utalnunk is elégséges Félézernél jóval több, magyar szellemben működő és hivatásáért lelkesedő néptanítói büszkeséggel vallja magát azon férfiú tanítványának, ki meggyőződésének egész hevével, úgy az iskolában, mint iskolán kívül szenvedélylyel, ihlettel, igazi néptanító módjára szolgálta ügyünket. Innét ama tántorithatlan ragaszkodás és határtalan tisztelet, melylyel tanítványai személye iránt viseltetnek.

De e tanférfiúnak társadalmi és humanisztikus működése is kimagasló. Közbecsülést és köztiszteletet szerzett a tanítói névnek negyedszázadon át oly körökben is, hol a néptanító érdemeit azelőtt alig méltányolták.

A társadalom eszményi mozgalmában szóval s tettel fáradozott, munkálkodott, kitartással és lelkesedéssel negyedszázadon át. De Lederer működése nemcsak a jelené, kihat az a jövő időkre is. Lankadhatlan tevékenysége a paedagogiai irodalom terén megörökítette nevét mindenkorra, mert maradandó becsü az, mit elméje e téren teremtett.

Vajjon ily önzetlen működés pusztán kötelesség teljesítés-e? Nem! Ez érdem, országos ünneplésre méltó érdem és ezért ragadja meg a minden nagy és nemes iránt fogékony hazai tanítóság, a nevelésügy minden önzetlen barátja, az érdemes férfiú hálás tanítványaival egyetemben szíves kézséggel az alkalmat, hogy tiszteletüknek és szeretetüknek méltó kifejezést adjanak.

Eme cél elérésére, Lederer tanítványai, barátja, és tisztelői köréből egy százas rendező-bizottság alakult. Erős meggyőződésünk, hogy az ünnepély méltó kifejezése lesz azon tiszteletnek, melylyel mindnyájunk az ünneplendő iránt viseltetünk.

A már megalapított programm egyik főpontját „Lederer alapítvány“ czimén létesítendő országos alapítvány képezi, melynek kamatai később megállapítandó módozatok szerint, ösztöndíjak alakjában lesznek kiosztandók.

Föntarjuk magunknak az ünnepély többi pontjait, valamint az ünnepély megtartásának napját, (husvéti és pünkösdi közti időtájban) annak idején közzétenni.

Tiszteletteljesen felkérjük Lederer tanítványait, barátjait és tisztelőit, hogy sziveskedjenek bennünket fentebbi

* Mi a bajai rabbit már körülbelül másfél évtizeddel ezelőtt igen tiszteletreméltó férfiúnak ismertük, ki daczára szilárd vallásosságának igen művelt és szabadelvű ember volt már akkor is. Szerk.

törekvésünkben nagyrabecsült anyagi és erkölcsi támogatásban részesíteni, illetve az országos alap létesítéséhez tetszésük szerint beküldendő pénzüsszegek által hozzájárulni.

Az alapra szánt összeget a gyűjtőiv kapcsán legkésőbb f. é. április 15-ikéig, a rendező bizottság pénztárnokához. (Kömlödi Mór fővárosi tanítóhoz, VIII. stáció-utczai népiskola) sziveskedjenek beküldeni.

Mint hogy a befolyó összegeket a lapokban nyilvánosan nyugtázzuk, kérjük a gyűjtőiv rovatait olvasható betűkkel kitölteni.

A már megállapított programm némely pontja kívánatosá teszi, hogy Lederer egykori tanítványainak pontos címét ismerjük. Ez okból felkérjük úgy a fővárosban tartózkodó, valamint hazánkban és annak határán kívül működő egykori tanítványait: sziveskedjenek legkésőbb folyó évi április 1-sejéig, pontos címüket alulírott bizottság jegyzőjénél (Budapest. VII. akácza-utca 65. sz. I. em.) bejelenteni, hogy az ünnepélyre vonatkozó bizalmas jellegű tudni valókat számukra utnak indithassuk.

Azon reményben, hogy első sorban Lederer tanítványai, nemkülönben pedig tisztelői és barátjai méltányolva jelesünk bokros érdemeit és országos kihatású működését törekvésünket hathatósan pártolni és sikerre juttatsi fogják, maradtunk
hazafiúi tisztelettel

Budapesten, 1882-ik év február hó 9-én.

A Lederer-ünnepélyt rendező bizottság nevében: Herzog Emil bizottsági elnök. Csukási Fülöp bizottsági jegyző. Dr. Schnierer Aladár, egyetemi tanár mint a bizottsági tiszteletbeli elnöke. Győri Adolf ellenőr. Kömlödi Mór pénztárnok. Dallos Mór ellenőr.

— **Emlékbeszéd.** Kohn Salamon. keszthelyi rabbi Mózes halálának évfordulója alkalmából, február 25-én d. u. 5 órakor, nagyszámu hallgatóság előtt remek beszédet mondott, melyben a nem rég elhunyt két európai híru férfúró. Szántó Simonról és Auerbachról is megemlékezett. Szónok jeles beszéde folyamában meghatóan ecsetelé az említett két férfú érdemeit, melyeket ők a zsidóság dicsóitése és védelmezése körül magoknak szereztek; különösen kiemelé Szántónak irodalmi téren kifejtett buzgalmát s megemlékezett róla mint Zalamegye szülöttjéről. A beszédet a jelen volt nagyszámu hallgatóság a legnagyobb érdeklődéssel hallgatta végig.

— **Az osztr. magy. monarchia I. ált. hivatalnok-egylete.** A köszöbön álló háboruval szemben kötelességünknek tartjuk figyelmeztetni lapunk azon t. olvasóit, kik mint izr. hitk. hivatalnokok (lelkészek, tanítók, jegyzők, kántorok stb.) a közös hadsereg vagy a honvédség kötelékében állanak, hogy a föntnevezett egylet biztosító szakosztálya háboruba menőkkel is köt életbiztosítási szerződéseket, sőt a más intézeteknél kötött biztosítási szerződéseknél is vállal ez esetre kötelezettséget. Midőn tehát nevezett intézetet a közs. hivatalnokok b. figyelmébe ajánljuk, egyuttal bátorokodunk azt az eszmét is megpendíteni, hogy saját anyagi érdekeik előmozdítása céljaiból egyesülve, csatlakoznának a nevezett egylethez egy külön, csakis az ő ügyeikkel foglalkozó szakosztály alakítása céljából. Ezen eszme, úgy hiszszük, megérdemli a bővebb megbeszélgetést, miért is legközelebb vissza is fogunk reá térni.

— **A pozsonyi rabbi-tanoda** f. é. február hó 28-án és f. hó 1-jén az intézet tantermében tartotta évi nagy zárvizsgáját az intézet 300 tanulójával a jelenlevők tetszésére.

— **Két idegen gyermek.** Singer S. bécsi nevelő-intézeti igazgató a bel és külföldi lapokat a következő sorok közvétételére kéri föl: 1877. június 7-én. Blum Anna asszony, ki akkor bizonyos Meyerovich J. nevü ural Rió de Janeiróból Bécsbe jött és a „Munsch“ szállodában lakott, intéze-

tembe adta 8 éves Hermann nevü fiát. A gyermek fölvétele alkalmával azt állitá az anya, hogy ez Alexandriában, Egyiptomban született s hogy férjétől elválva él. Az utóbbi tartozkodási helyét nem tudta meg mondani Ugyanazon év november 23-án adta át nekem az állitólág akkor ismét Rio de Janeiróból ide érkezett Meyerovich a három éves Blum Izidort is, ki Keletindiában Bombayba született. 1880. június 1-ig rendesen mégkaptam a tartási díjt mindkét gyermekért. De ez idő óta nem csak, hogy díjamat meg nem kaptam, hanem az anya nyoma is végkép elveszett és most kivülem senki sem törődik a szegény elhagyatott gyermekekkel. Én mindenökről gondoskodom, jóllehet két év óta egy krajczár fizetést nem kaptam.“ — E sorokat azon kéréssel teszszük közzé, hogy ha netán akadna valaki, ki a gyermekek szülöiről tud valamit, sziveskedjék azt nekünk értesítésünkre adni

— **Az országos izr. iroda** a mult napokban egy füzetet mellékelt a legtöbb főv. laphoz, mely a londoni meeting tárgyalásait tartalmazza. Úgy látszik, rólunk azért feledkeztek meg, mert lapunk kiadására az irodában engedélyt nem kértünk.

* * **A bécsi cs. k. szab. kölcsönös biztosító-társulat 1881. évi zárszámadása** a következő eredményt tünteti föl: 78,887 részvevő 150,772 épülettel, 230,981.425 frt betevőértékkel és 88.835,970 frt osztályértékkel. Minden 100 frt osztályértéknek az egyesekre való kivetési becse 62 krajczárban állapittatott meg; a biztosítéki tőke pedig 1881. végével 1.708,744 forintra rugott.

A szóban levő intézet, mely körülbelül 50 évvel ezelőtt csak csekély anyagi, de annál nagyobb erkölcsi tőkével kezdette meg működését, a fölsorolt számokkal bebizonyította, hogy jó kezelés mellett kisebb tőkével is megnyit lehet elérni.

Ezen intézet jelenleg a biztosító intézetek elsöi közt foglal helyet. Ez okból figyelmeztetjük t. olvasóinkat, különösen a nagyobb városokban lakókat, hogy netáni biztosításaikat ez intézetnek hazánkban levő fiókjainál eszközöljék.

— **A pesti izr. nőegylet** legutóbb tartott választmányi ülésében felolvasták a vigadó kis termében mult hó 13-án rendezett tánczesztélylyel egybekötött hangversenyről szóló jelentést, melynek értelmében 1028 frt 77 kr. tiszta jövedelem volt.

— **Elkobozott zsidók.** A „Vaterland“ azt hieszteli, hogy a bécsi rendörség több ékszerésznél kis ezüst függőékszereket kobozott el, melyek lengyel zsidót arany kötéllal nyakán ábrázolnak; ezek, mint mondják, az antisemitáknak szolgáltak volna jelvényül.

— **Dr. Neumann Ede** rabbijelölt, lapunk derék munkatársa, szombaton f. hó 4-én d. e. $\frac{3}{4}$ 10 órakor a rabbiképző intézet templomában, magyarul fog szónokolni. A fiatal tudós megérdemli, hogy minél nagyobb közönség hallgassa.

Szerkesztői posta.

B. V. Sárbogárd. Köszönöm szives megemlékezését. Irjon valamit az ottani zsidóéletéről.

R. — nyi. Keszthely. Sorait mindig szivesen vesszük; de öntől gyakrabban s nagyobb szabásu dolgokat várunk.

N. A. Arad. Nem lehet az ily dolgot részletesen megismertetni. Fogadja köszönetemet ajánlatáért! Tudósítson bennünket az aradi községi életéről.

M. M. Oroskása. Megkaptuk, köszönjük. Nem értesitene bennünket az ottani viszonyokról? Hisz ön igen intelligens községben működik; ezt abból következtetjük, hogy egyetlen egy községből sincs annyi előfizetők, mint onnét.

R. A. Szombathely. Küldenénk néhány nyugtát, nem lenne szives azokat ott valaki által beszédetni?

H. J. Sz. fehérvár. Köszönettel vettük az előfizetést.